

5. W KRĘGU MYŚLI ŚW. GRZEGORZA WIELKIEGO Symposium z okazji 1400 rocznicy śmierci św. Grzegorza Wielkiego (Obra, 27-28 X 2004)

W malowniczo położonych zabudowaniach dawnego opactwa cysterskiego, obecnie Wyższego Seminarium Duchownego Księży Oblatów w Obrze, odbyło się, zorganizowane pod auspicjami Zakładu Teologii Patrystycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ogólnopolskie sympozjum patrystyczne dla uczczenia życia i myśli wielkiego papieża Grzegorza (590-604) z okazji 1400 rocznicy jego śmierci. Spotkanie rozpoczęło wieczorną Mszą św. koncelebrowaną w kaplicy seminaryjnej, pod przewodnictwem ks. prof. dr. hab. Bogdana Cześza – kierownika Zakładu, we wspólnocie modlitewnej z prowincjałem zgromadzenia, rektorem seminarium oraz o. dr. hab. Leonem Nieściosem – organizatorem sympozjum, gośćmi i miejscowymi alumnami. W homilii wygłoszonej podczas liturgii, ks. B. Cześz ukazał św. Grzegorza jako człowieka żyjącego między kontemplacją i działaniem, wzór dla dzisiejszych chrześcijan, duchownych i świeckich, zmuszonych często do podejmowania prób pogodzenia konieczności działania z poszukiwaniem duchowości. Dalszą część wieczoru wypełniła kolacja oraz bardzo dobrze przygotowane spotkanie towarzyskie, na którym nie zabrakło ani naukowej dyskusji ani stosownego poczęstunku.

Obrady naukowe rozpoczęło w przestronnej auli seminarium, pod umieszczonym na centralnej ścianie hasłem: *Implebat actu quidquid sermone docebat. W 1400-lecie śmierci św. Grzegorza Wielkiego. Zważywszy na obecność miejscowych księży oraz alumnów liczba uczestników posiedzenia przekroczyła 100 osób.* Obrady otworzył prowincjał oblatów o. Teodor Jochem, który po powitaniu uczestników poprosił o głos ks. prof. B. Cześza. Ów zaś wspomniął zeszłoroczne sympozjum w WSD w Kaliszu oraz jego owoc w postaci publikacji pierwszego zeszytu „Teologii Patrystycznej”. W dalszej kolejności uprzedzono o niemożności przybycia na sympozjum ks. prof. Jerzego Pałuckiego – dziekana Wydziału Teologii KUL i ks. prof. Stanisława Longosza – dyrektora Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL i redaktora „Vox Patrum”, oraz ks. prof. Marka Starowieyskiego, zajętego wykładami na „Augustinianum” w Rzymie. W końcu poproszono o przewodniczenie sesji ks. prof. dra hab. Antoniego Swobodę.

Pierwszy referat pt. *Boży konsul Grzegorz Wielki. 1400 rocznica śmierci wygłosił* ks. prof. dr. hab. Antoni Żurek (PAT, Tarnów). Prelegent nawiązał do znajdującego się na epitafium Grzegorza tytułu *Dei consul*, po czym przedstawił sylwetkę tego Ojca Kościoła i papieża na tle jego epoki. Epoka ta zaś przedstawiała się niezbyt ciekawie: Italia, doświadczana najazdami barbarzyńców i nękana zarazą, stanowiąca zachodnią część cesarstwa ze stolicą w Konstantynopolu, zainteresowanego bardziej ściąganiem podatków, niż obroną. Na tym tle jedyną władzą, która pragnęła dobra Rzymu jawi się biskup tego miasta. Następuje stopniowe zrywanie z kulturą klasyczną, brutalizacja obyczajów, z drugiej strony pogoń za cudami, relikwiami, problemy z moralnym poziomem duchowieństwa, symonia i brak karności. Był mu zawsze bliski monastycyzm – ok. 200 listów, czyli jedną czwartą spuścizny epistolarnej, kieruje właśnie do środowisk klasztornych. Wcześniej był prefektem Rzymu, potem apokryfariuszem w Konstantynopolu. Jako papież negocjuje z Longobardami, czym naraża się cesarzowi, broni ludności, doradza oficerom, wykupuje jeńców, jako „Sługa sług Bożych” dyskutuje z patriarchą Konstantynopola. Delikatnie, lecz stanowczo zajmuje się problemami Kościołów zarówno na Wschodzie, jak i na Zachodzie, radykalnie opowiada się za dyscypliną. Jako duszpasterz jest odpowiedzialnym głosicielem Słowa Bożego, świadomym swego posłannictwa, ewangelizatorem Anglii, pochylającym się także

nad potrzebującymi w Rzymie, potomkiem starożytnej kultury, choć nie pasującym do przelomu czasów, w których mu przyszło żyć, przez co z pewnością był godzien nosić ów tytuł, nadany mu przez potomność: „Konsul Boży”.

Drugim prelegentem był ks. dr Jerzy Lachowicz (PWTW, Białystok), który omówił temat: *Parenetyczny wymiar biblijnej wizji kobiety w twórczości św. Grzegorza Wielkiego*. W toku swego wystąpienia odwołał się do postaci kobiet biblijnych występujących w dziełach wielkiego Ojca Kościoła. Ukazał przy tym, iż Grzegorzowe odniesienia do nich niosą niejednokrotnie ze sobą już to bezpośredni, już to pośredni aspekt parenetyczny. Pośród nich na poczesnym miejscu są chociażby córki Hioba – symbolizujące cnoty, Maryja, Matka Pana – przykład oddania się dziełu Bożemu, postać oblubienicy z Pieśni nad Pieśniami, której poszczególne części ciała mają znaczenie alegorii, postać Marii Magdaleny – przykład nawrócenia i oddania Chrystusowi. Odcień parenetyczny spotykamy także w kobiecych symbolach życia kontemplacyjnego i czynnego, jak choćby ewangeliczne Marta i Maria, czy starotestamentalne Rachelą i Lea.

Z kolei dr T. Wolińska (UŁ) mówiła o *władzy i moralności w świetle korespondencji św. Grzegorza Wielkiego*, przyjmując jako punkt wyjścia jego listy do koronowanych głów. Listy te, jako że w dziedzictwie literackim Świętego nie znajdujemy traktatu na temat moralności władzy, stanowią niemały przyczynek do tego zagadnienia. Prelegentka zaznaczyła, że listy te różnią się między sobą stylem, bo ich autor inaczej pisał do cesarzy tamtego okresu, a inaczej do królów barbarzyńskich, uważając tych pierwszych za przedstawicieli władzy wybranej przez Boga, tych drugich zaś często za młodych synów Kościoła. W odniesieniu do zasadniczego nurtu wystąpienia stwierdziła: władza jest po to, by służyć Kościołowi, zadaniem władcy jest dbałość o ład w Kościele, wspieranie misji i zwalczanie herezji. Powinien on być gorliwy w wierze i poddany woli Bożej (stąd np. chwali Brunhildę, królową Franków); dalej, władca winien być mądry, nieprzekupny, łaskawy, musi dbać o czystość i łagodność poddanych, być dla nich przykładem, powinien odznaczać się mężstwem, ale i powściągliwością.

W dyskusji, która wywiązała się po tych wykładach, ks. prof. J. Naumowicz pytał o Grzegorzowy brak znajomości greki, o kontakt z dziełami innych autorów, oraz o wizję cesarza wschodniego. W odpowiedzi prelegentka poddała w wątpliwość informacje o Grzegorzowym braku znajomości języka greckiego, motywując to m. in. jego wieloletnim pobytom w Konstantynopolu oraz „łacińskim patriotyzmem”, powodującym, iż nie przyznawał się do znajomości tego języka, wizję zaś cesarza określiła jako nasyconą szacunkiem, ale i świadomością pewnej autonomii. Podobnie ks. prof. A. Żurek wyraził przypuszczenie, że Papież znał grekę, lecz tego nie ujawniał. Ks. dr A. Uciecha pytał o istnienie negatywnych aspektów wizji kobiety, które potwierdził ks. J. Lachowicz, a do których nawiązała z kolei dr A. Strzelecka. Obraz ten skorygowała jednak T. Wolińska, przypominając, że w praktyce kobieta u Grzegorza cieszy się pozytywnym wizerunkiem, np. będąc figurą Kościoła. Dyskusji dopełniła wymiana zdań pomiędzy ks. prof. A. Swobodą i dr T. Wolińską na temat moralności władzy.

Drugą część spotkania, pod przewodnictwem ks. dr. Ludwika Gładyszewskiego (WSD, Gniezno), otworzył swym wykładem o. prof. dr hab. Leon Nieścior (UAM), który mówił na temat: *Przesłanie moralne Grzegorzowej refleksji o czasie zawartej w „Moraliach”*. Przedstawił on najpierw to najobszerniejsze w twórczości papieża dzieło, a następnie zawartą w nim kwestię relacji czasu i wieczności, oraz związane z tym aspekty, jak problem rozciągłości, miejsce Boga w całości zagadnienia, czy wymiar moralny dążenia do wieczności. W dalszym toku prelekcji omówił kwestię czasu odkupienia, przygodności czasu i ludzkiego

w nim życia, w końcu także problem stosowności czasu, jego ekonomii, ukazując grzech jako jego marnowanie.

Z kolei ks. dr hab. Bogdan Czyżewski (UAM) przedstawił *Ideal dobrego duszpasterza w nauczaniu św. Grzegorza Wielkiego*. Nawiązując do wizji Chrystusa oraz ukazując dzieła pozostające w relacji do tematu, prelegent mówił o konieczności przygotowania do pełnienia funkcji duszpasterskich, oraz o przymiotach, którymi winien odznaczać się duszpasterz, jak np. pobożność, czystość, pokora, surowość połączona z umiarkowaniem, roztropność, miłość, czy powaga i świadectwo życia.

Chrześcijanin a dobra materialne w myśli św. Grzegorza Wielkiego, to prelekcji, którą następnie wygłosił ks. dr Lucjan Bielas (PAT). Jako punkt wyjścia przyjął interpretację przypowieści o bogaczu i Łazarzu (Łk 16, 19-31), po czym przedstawił ogólną sytuację materialną w cesarstwie za czasów Grzegorza, istotną dla zrozumienia podjętego problemu, oraz opinie na ten temat pisarzy kościelnych wcześniejszego okresu. Zapoznał także zebranych ze św. Grzegorzem jako arystokratą, dyplomata i w końcu papieżem, który jako taki widział potrzebę ułożenia właściwego stosunku do rzeczy doczesnych. Ukazał też Grzegorza jako duszpasterza, który uczy podejścia do biednych i bogatych, uczy troski i miłości, dba o uczciwość, a jako kontemplatyk i święty umie poprzestawać na niezbędnym minimum i dzielić się tym doświadczeniem z innymi.

W kolejnym wystąpieniu ks. prof. dr hab. Józef Naumowicz (UKSW) przedstawił wyniki swych badań w postaci prelekcji pt. *Serenus z Marsylii i św. Grzegorz Wielki – pierwszy spór na Zachodzie o obrazy*. Przedmiotem wykładu była dogłębna analiza dwóch listów, z lat 599 i 600, które Papież skierował do biskupa Serenusa z Marsylii, usuwającego – w imię czystości czci Boga – obrazy, pierwszego zresztą konsekwentnego ikonoklasty w historii Kościoła, o czym prelegent nie omieszczał przypomnieć. Biskup Rzymu chwali go za gorliwość i przypominanie, że adorować należy Boga, a nie obraz, lecz gani za niszczenie obrazów: jawi się tu pierwszym autorem okresu patrystycznego, który mówi o funkcji dydaktycznej wizerunków, które niewykształconym służą do poznania, zaś światlejszym do utwierdzenia zdobytej już wiary. Podczas krótkiej dyskusji padło pytanie ze strony prowadzącego sesję, który poprosił prelegenta o wyjaśnienie autorstwa alegorycznej interpretacji przypowieści o Łazarzu, użytej we wstępie prelekcji, natomiast dr A. Strzelecka postawiła sprawę relacji Grzegorzowej wizji bogactwa i ubóstwa do analogicznych problemów dzisiejszych czasów.

Na przewodniczącego popołudniowej, ostatniej sesji obrad, powołano ks. dr. Janusza Lewandowicza, rektora WSD w Łodzi, który poprosił ks. dra Michała Kiellinga (UAM) o wygłoszenie referatu pt. *Recepcja myśli św. Grzegorza Wielkiego w teologii Alkuina*. Prelegent ukazał w swym wystąpieniu wpływ myśli gregoriańskiej na teologię Alkuina, zmarłego 1200 lat temu w Tours. Obecni zapoznali się najpierw z biografią tego, pochodzącego z Yorku mnicha, późniejszego dworzanina Karola Wielkiego, twórcy szkoły w Akwizgranie i przełożonego opactwa św. Grzegorza w Tours, po czym usłyszeli o częstotliwości cytowania przezeń dzieł św. Grzegorza, o zakresie podejmowanych tematów inspirowanych myślą wielkiego Papieża, także o świadectwach kultu Papieża obecnych w dziele tego uczonego.

Następnym punktem spotkania było odczytanie przez jednego z alumnów tekstu wykładu nadesłanego przez nieobecnego ks. prof. dr. hab. Marka Starowieyskiego (UW), którego temat brzmiał: *Św. Grzegorz Wielki a Kościoły Wschodnie*. Wykład oscylował wokół treści kilkunastu listów skierowanych przez Grzegorza do patriarchów, biskupów i innych przedstawicieli Kościoła na wschodnich terenach cesarstwa. Obraz, który się

z niego wyłonił, ukazał Biskupa Rzymu jako otwartego na Wschód, ale pozostającego patriarchą Zachodu i czującego się odpowiedzialnym przede wszystkim za sprawy Kościoła zachodniego, choć poddającego się też niekiedy (w ograniczonym zakresie) wpływom myśli wschodniej, przeżywającego swoisty „grecki kompleks”. Korespondencja ta, obejmująca kilkadziesiąt listów, jawi się, jak unaocznił prelegent, jako świadectwo zarówno jedności, jak i powstającej powoli przepaści pomiędzy Wschodem i Zachodem. W popołudniowej dyskusji, w której udział wzięli ks. prof. B. Cześc i o. dr hab. L. Nieścior, skoncentrowano się w pierwszym rzędzie na temacie czasu, wymieniając myśli na temat kwestii „śmierci przed czasem” i „śmierci przedwczesnej”, oraz na zagadnieniu kultu obrazów, który próbowali pogłębić: A.U. Korab i ks. J. Naumowicz.

W podsumowaniu całego sympozjum, jego organizator o. Leon Nieścior, dokonał retrospektywnego oglądu obrad, które, jak zaznaczył, ukazały Grzegorza Wielkiego przede wszystkim jako moralistę i teologa czasu syntez, którego myśl pozostaje aktualną także dla dzisiejszego Kościoła i świata. Z kolei rektor seminarium, dziękując zebrany za przybycie, podkreślił wysoki poziom obrad i bogactwo omawianych treści, zaś odnosząc się do dokumentu Jana Pawła II *Ecclesia in Europa*, wspomniał o tęsknocie za Ojcami i wyraził opinię, że sympozjum to było w pewien sposób przejawem tego uczucia. W imieniu uczestników podziękował gospodarzom i organizatorom ks. dr J. Lewandowicz. Modlitwą do Ducha Świętego, który w ikonografii często jest przedstawiany jako inspirator św. Grzegorza Wielkiego, zakończono to budujące spotkanie patrologów. Budujące i wzbudzające nostalgię, nie z powodu jesieni, lecz przede wszystkim z powodu tego, iż tak dobrze przygotowane i tak ciekawe sympozjum pozostanie na długo w pamięci z pewnością usatysfakcjonowanych uczestników.

Ks. Jerzy Lachowicz – Białystok, PWTW

6. ŚW. AUGUSTYN DZISIAJ. 1650 ROCZNICA URODZIN AUGUSTYNA Z HIPPONY (KRAKÓW, 2-3 XII 2004)

Okolo 80 osób zgromadziło się w dniach 2-3 grudnia 2004 r. w murach Klasztoru OO. Augustianów w Krakowie, na pierwszym *Colloquium Augustinianum*, zorganizowanym pod honorowym patronatem J.E. kard. Franciszka Macharskiego, przez tworzący się Ośrodek Studiów nad św. Augustynem¹. Zważywszy na otwarty charakter posiedzenia i reklamę w postaci plakatów rozwieszonych w Krakowie, nie zabrakło, obok przedstawicieli ośrodków naukowych, także członków wspólnot monastycznych oraz innych osób zainteresowanych, niekoniecznie związanych ze środowiskami teologicznymi, reprezentantów prasy, a nawet regionalnej telewizji.

Prezentacji idei spotkania oraz powitania gości podjął się prowincjał polskich augustianów, o. Jan Emil Biernat, ukazując podobieństwa pomiędzy naszymi czasami i epoką Świętego z Hippony, mówiąc o potrzebie czerpania z jego myśli przez dzisiejszego człowieka, świadka epoki na swój sposób „postchrześcijańskiej”. Układ sympozjum zaplano-

¹ O jego założeniach zob. W Dawidowski, *Ośrodek Studiów nad św. Augustynem w Krakowie*, VoxP 23 (2003) t. 44-45, 748-750.